

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
ODSJEK ZA KLASIČNU FILOLOGIJU

KUNIĆEVA *HIMNA CERERI*

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Irena Bratičević

Studentica: Magdalena Štefanić

Komentor: dr. sc. Petra Šoštarić

Zagreb, 2018.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. HOMERSKA <i>HIMNA DEMETRI</i>	2
2.1. HOMERSKE HIMNE.....	2
2.2. KRATAK SADRŽAJ <i>HIMNE DEMETRI</i>	3
2.3. JEZIK I STIL.....	5
2.4. ELEUZINSKE MISTERIJE.....	6
3. PREVODITELJ RAJMUND KUNIĆ.....	7
4. <i>OPERIS RATIO</i>	10
4.1. VOLUNTAS.....	10
4.2. IUDICIUM.....	11
4.3. FACULTAS.....	13
5. <i>HIMNA CERERI</i>	14
5.1. AMPLIFIKACIJE.....	15
5.2. IZOSTAVLJANJA.....	26
5.3. PONOVLJENE KLAUZULE ANTIČKIH PISACA.....	30
6. KUNIĆEVA <i>HIMNA CERERI</i> U NASTAVNOJ PRAKSI KLASIČNIH JEZIKA.....	41
7. ZAKLJUČAK.....	42
8. LITERATURA.....	43

1. UVOD

Rukopis *Himne Demetri*, tzv. Mosquensis, pronašao je Christian Friedrich Matthaei u štali u Moskvi 1777.¹ *Himna Demetri* govori o otmici Perzefone i osnivanju eleuzinskih misterija. Jezik i stil su tipični za ranu grčku epiku.

Isusovac Rajmund Kunić (1719-1794) prevodi je na latinski jezik. U predgovoru svog glasovitog prijevoda *Ilijade* iznosi svoja prevoditeljska načela u eseju pod nazivom *Operis ratio*. Ondje kaže da postoje dvije škole prevođenja. Pripadnici prve škole prevode ropski i ne usuđuju se mijenjati ni mjesto riječi u rečenici pod izlikom da su vjerni prevodioci. Kad se primijeni takva praksa u prevođenju govornika i pjesnika, dolazi do toga da ritmične rečenice gube ritam u prijevodu. Skladne i jasne rečenice postaju neskladne i nejasne. Kunić se odlučuje za drugu školu koju naziva *genus priscum* ili *genus Tullianum*. Nalazi uzore u piscima zlatnog doba rimske književnosti, a posebno u Ciceronu koji ukratko opisuje svoj način prevođenja u djelu *De optimo genere oratorum*. Ciceron pristupa prijevodu govornika kao govornik. Služi se jezikom kao jezikoslovac, ali s duhom govornika. Ne mari za skraćivanje ni za produljivanje izvornika. Kunić u tim riječima vidi formulu za prevođenje. Sve je dopušteno ako je umjereno i prikladno načinu *genus Tullianum*. Vrline pjesnika i govornika se trebaju očitovati i u prijevodu. Cilj ovog rada je utvrditi koliko se Kunić drži svojih prevoditeljskih načela pri prevođenju *Himne Demetri*.

Rajmund je Kunić bio prevoditelj i originalni autor. Prevodio je s grčkog na latinski i s talijanskog na latinski jezik. Iza sebe kao originalni autor ostavio je isključivo latinistička djela koja uključuju 46 elegija, 44 pjesme u falečkom jedanaestercu, trinaest poslanica, trinaest dužih pjesama u heksametru, četrnaest govora te više od 3500 epigrama.

¹ Richardson, 1974, 65.

2. HOMERSKA HIMNA DEMETRI

2.1. HOMERSKE HIMNE

Trideset i tri himne u heksametru sačuvane pod nazivom Ὅμηρον ὕμνοι u zbirci zajedno s Proklovim, Kalimahovim i Orfejevim tradicionalno se pripisuju Homeru iako već od helenističkog razdoblja aleksandrijski naučenjaci to autorstvo smatraju upitnim. Sastavljene su u različito vrijeme i na različitim mjestima, variraju u dužini od tri do pet stotina stihova i napisane su u slavu i čast grčkih božanstava. Među četiri veće spadaju *Himna Demetri* (495 stihova), *Himna Apolonu* (546 stihova), *Himna Hermu* (580 stihova) i *Himna Afroditi* (293 stiha). *Himna Dionizu* ima 59 stihova, a ostatak između 3 i 49 stihova. Smatra se da su veće nastale u arhajskom periodu dok je ostale teško datirati. *Himna Panu* nije nastala prije 5. stoljeća, one posvećene Heliju i Seleni nisu otprije helenizma, a *Himna Aresu* pripisivala se Proklu, grčkom filozofu, koji je živio u 5. stoljeću.

Prvi spomen na himne nalazimo kod Tukidida kad opisuje veliku delsku svetkovinu i *Himnu Apolonu* naziva προοίμιον, što označava uvodnu pjesmu.² Također kod njega imamo potvrdu da su se himne pripisivale Homeru. Wolf u djelu *Prolegomena ad Homerum* zaključuje da su služile rapsodima kao uvod u recitaciju epova.³ Pindar u drugoj nemejskoj odi piše kako su Homeridi počinjali Διὸς ἐκ προοιμίου, što svjedoči o običaju recitatora da prije epskih pjevanja na svetkovinama započnu s jednom od himni.

Homerske himne opisuju porijeklo božanske moći i stjecanje slave i njihovih kultova. Pri opisu dogodovština bogova rabe se tradicionalni epiteti, a završavaju najavom novih pjesama. Služe kako bi pjesnik nakon iskazane časti umilio boga da mu usliši molbe.

² Tukidid, 3.104.4.

³ Wolf, 1900, 23.

2.2. KRATAK SADRŽAJ HIMNE DEMETRI

Pjesnik izlaže temu: pjevat će o Demetri i njezinoj kćeri Perzefoni, koju je oteo Had uz Zeusov pristanak.⁴ Dok je brala cvijeće s nimfama, Had ju otima. Ona glasno zapomaže dozivajući oca Zeusa. Nitko ju nije čuo osim Hekate i Helija. Kad ju je napokon čula majka, Demetra kreće u potragu za njom. Ne perući se i u postu, devet je dana lutala s bakljom. Desetog dana nailazi na Hekatu, koja joj reče da je čula Perzefonin jauk, no nije vidjela tko ju je ugrabio. Zajedno pođoše Heliju koji joj kaže istinu.

Bijesna Demetra napušta bogove i hodi među smrtnike prerusivši se u staricu. Stigla je u Eleuzinu i sjela blizu zdenca gdje ju ugledaše kćeri kralja Keleja. Na njihovo pitanje tko je i odakle je izmišlja priču kako su je gusari zarobili i s Krete odveli u Torik, odakle je pobjegla. Dospjela je ovamo ne znajući gdje je ni čija je to zemlja. Blagoslivljajući ih, upita za kuću gdje bi mogla raditi kao dojilja. Kalidika joj odgovori i kaže imena vladara zemlje te joj ponudi da othrani njenog brata Demofonta.

Otrčale su kući tražiti majčin pristanak. Metanira ih podrži u tom naumu i pošalje smjesta natrag po Demetru. Pri ulasku u prostoriju Demetra na trenutak poprimi božansko obličje te ispuni vrata svjetlošću. Metanira joj u čudu ustupi naslonjač da sjedne, no ona odbija sjesti dok joj Jamba ne ponudi stolac. Dugo je žalosno šutjela dok je Jamba nije oraspoložila i natjerala na smijeh svojim šalama. Odbija piti vino i zamoli da joj se napravi napitak od brašna i mlade metvice.

Metanira joj se obrati riječima dobrodošlice i zamoli je da joj odgoji sina. Božica obećava da će biti dobra dojilja. Skrivečki je Demofonta hranila ambrozijom, puhala u njega i noću ga stavljala u plamen. Svi su se čudili kako je rastao bogovima sličan. Metanira ju je jednom kriomice uhvatila na djelu te glasno zajaukala.⁵

Demetra ju je čula i proklela cijeli ljudski rod zbog njihovog neznanja dobrog i lošeg usuda. Kaže da Demofont neće biti besmrtn, ali će imati vječitu čast jer je sjedio na njenim koljenima i spavao u njezinom naručju. Otkriva svoj božanski identitet i naredi da joj se sagradi hram pod visokim zidinama grada.

Poprimi ponovo svoj istinski oblik te prođe kroz sobe. Metanira se u šoku nije sjetila dignuti dijete s poda, no sestre ga podignu te se skupe oko njega i prahu ga s ljubavlju

⁴ David Ruhnken, 1782, 5-75.

⁵ Richardson, 1974, 1-3.

pokušavajući ga smiriti. Cijelu su noć ublaživale boginju. Ujutro su sve ispričale Keleju te on skupi narod da naprave hram po Demetrinom nalogu. Ona se nastani ondje pateći za svojom kćeri. Izazvala je veliku sušu i glad među ljudima što je prijetilo njihovom izumiranju. Također je tako ugrozila prinošenje žrtava bogovima. Zeus prvo šalje Iridu, zatim sve ostale bogove da ju umile častima koje god izabere, no ona ih sve odbija te kaže da se dok ne vidi Perzefonu svojim očima neće vratiti na Olimp ni pustiti usjeve iz zemlje. Naposljetku Zeus šalje Herma Hadu da vrati majci kćer.

Had pristaje na Zeusov nalog te hrabri Perzefonu da ide majci govoreći joj kako će uvijek imati velike časti među bogovima kao njegova supruga i da će ju svi smrtnici slaviti. Perzefona se razveseli, no Had joj krišom daje košticu šipka da je pojede i tim činom je obvezuje da se vrati natrag u podzemlje.

Hermo vraća kćer Demetri koja je pita je li što pojela u podzemnom svijetu. Ako je pojela, morat će boraviti u podzemlju trećinu godine. Također ju pita kako ju je Had ugrabio. Perzefona ispriča majci istinu. Cijeli su se dan veselile jedna drugoj. Pristupi im Hekata koja otada postaje Perzefonina sluga.

Zeus pošalje Reju da ih pozove na Olimp obećavajući da će Perzefona boraviti dvije trećine godine s majkom, a ostatak godine u podzemnom svijetu. Demetra pristane te pusti usjeve iz zemlje i poduči kraljeve Eleuzine svojem tajnom obredu. Nakon toga božice se vraćaju na Olimp.

Sretan je onaj čovjek kojeg one zavole i daju mu bogatstvo. Himna završava uobičajenom invokacijom i najavom nove pjesme.

U tablici je prikazan kratak sadržaj himne po stihovima:

1-90	Otmica Perzefone, Demetrina potraga za njom
91-183	Dolazak u Eleuzinu
184-230	U kući kralja Keleja
231-293	Demofontovo djetinjstvo
294-313	Osnutak svetišta u Eleuzini

314-383	Perzefona se vraća majci
384-472	Mati i kći se sastaju
473-489	Osnutak Eleuzinskih misterija
490-495	Invokacija i najava nove pjesme

2.3. JEZIK I STIL

Jezik *Himne Demetri* pripada usmenoj poeziji koja podrazumijeva ne samo usmeno izlaganje već i usmenu kompoziciju te nevjerojatnu moć pamćenja. Pjesma se ne uči napamet kako bi se recitirala u istom obliku kasnije, već se pri svakom izvođenju određeni dijelovi pjesme mogu mijenjati i prilagođavati pomoću formulaičnih izraza ili čitavih formulaičnih epizoda. Upotrebljavaju se epiteti i formule.

Epitet je termin za pridjev. Epiteti se dodaju vlastitim imenima bogova, heroja, ljudi, gradova, planina, rijeka i otoka. Također se dodaju općim imenicama. Epiteti mogu biti pridjevi, kombinacija imenice i pridjeva, kombinacija imenice i imenice i složeni pridjevi.⁶

Prema Parryju formula je grupa riječi koja se redovito ponavlja pod točno određenim metričkim uvjetima kako bi izrazila određenu ideju.⁷

Sintagme složene od imenice i epiteta u *Himni Demetri* mogu se podijeliti u slijedeće kategorije:

1. Izrazi koji se nalaze kod Hezioda.
2. Izrazi koji se ne nalaze kod Homera ni kod Hezioda.
3. Izrazi koji se nalaze kod Homera, ali imaju drugačije značenje.
4. Izrazi koji se nalaze u drugim himnama.
5. Izrazi koji se nalaze kod Homera.
6. Prošireni Homerovi izrazi.
7. Izrazi koji se ne nalaze kod Homera i nisu važni.⁸

⁶ Finkelberg, 2011, 257.

⁷ Isto, 296.

⁸ Gaisser, 1974, 115-116.

Stil je blizak Heziodu, što je najuočljivije u govorima unutar himne. Neki su govori kratki što je uobičajeno za Hezioda, ali ne i za Homera. Zeus četiri puta šalje glasnike bez upravnog govora. Izbjegavanje upravnog govora atipično je za Homera, ali je prisutno kod Hezioda. Dvaput je upotrebjeno ὥς ἔφατο kao da je prethodio upravni govor prije. To se događa kod Homera samo u govoru unutar govora.⁹

2.4. ELEUZINSKE MISTERIJE

Eleuzinske su misterije jedna od najvažnijih religioznih svetkovina antičkog svijeta. *Parska kronika* (15. st. pr. Kr.) i *Himna Demetri* (7. st. pr. Kr.) svjedoče o osnutku kulta koji se zbio u mikensko doba.¹⁰ Kult je bio posvećen dvjema boginjama, Demetri i Perzefoni, i glavni cilj tog eshatološkog kulta bio je postići blaženstvo na onome svijetu.

Prvotno je u središtu kulta bio uzgoj žita. Svetkovine su bile povezane s različitim stadijima uzgoja žita. Prema *Himni Demetri* zima odgovara mjesecima kada je žito pod zemljom. Tada je Perzefona u podzemnom svijetu. Proljeće odgovara rastu žita i povratak Perzefone majci. Svetkovine koje su se odvijale na proljeće i jesen slavile su rast žita.

U 7. stoljeću se vjerovalo da Demetra ne posjeduje samo moć nad zemljom, već i nad ljudskom dušom. Taj razvoj kulta je potvrđen u *Himni Demetri*: „Veoma sretan je onaj čovjek pozemljar kog one od svega zavole srca: jer mu u veliki dom, na ognjište, pošalju odmah Pluta-onog što daje bogatstvo ljudima smrtnim.”¹¹

Inicirati se u kult mogao je svatko tko je govorio grčki i nije počinio ubojstvo.¹² Kandidate za inicijaciju čekale su prvo Male misterije. Ta se svetkovina održavala u proljeće kod metroona na obali rijeke Ilisa na Atici.

Bile su dvije faze iniciranja. Prva je bila μύησις. Μύστης je bio onaj koji ima zatvorene oči i usta. Posljedna faza zvala se ἐποπτεία. Ἐπόπτης je onaj koji vidi. Kandidate za inicijaciju vodili su μυσταγογοί.

⁹ Richardson, 1974, 41.

¹⁰ Tripolitis, 2002, 18.

¹¹ Glavičić, 2005, 205.

¹² Foley, 1994, 66.

Velike su misterije bile na jesen. Svetkovina je trajala više od tjedan dana. Održavala se u telesteriju u Eleuzini koji je mogao primiti više tisuća ljudi.

3. PREVODITELJ RAJMUND KUNIĆ

Rajmund je Kunić rođen u Dubrovniku 24. siječnja 1719. Ondje u isusovačkom kolegiju (*Collegium Ragusinum*) stječe osnovno obrazovanje, tzv. *studia inferiora*, koje čine gramatika, *humanitas* i retorika. Dubrovnik napušta i odlazi u Rim gdje stupa u Družbu Isusovu 20. studenog 1734. Završava studij filozofije na središnjem isusovačkom učilištu (*Collegium Romanum*) koje je zajedno s teologijom činilo viši stupanj isusovačke izobrazbe, tzv. *superiora*.

Intersticij je razdoblje od pet ili šest godina između studija filozofije i teologije u kojem isusovački magistri trebaju držati nastavu na manjim Družbinim učilištima. Kunić prvo predaje gramatiku u Fermu, zatim književnost (*humaniores litterae*) u Città di Castellu te u Firenci. Za svećenika bio je zaređen 1750., a 2. veljače 1752. polaže svečane redovničke zavjete u Družbi Isusovoj. U novicijatu Svetog Andrije na Kvirinalu počinje predavati retoriku 1751. i ostaje do 1765. kada prelazi na *Collegium Romanum*. Učilište ukinućem isusovačkog reda 1773. dobiva novu crkvenu upravu. Kunić postaje dijecezanski svećenik i uz retoriku počinje predavati grčki jezik sve do smrti 1794. godine.

Dok je predavao na Kvirinalu postao je član Akademije Arkadije, vodećeg književnog društva, koja je osnovana u čast švedske kraljice Kristine 1690. Za svog boravka u Rimu kraljica Kristina je pozivala pjesnike i učenjake da raspravljaju o umjetnosti i znanosti, fokusirajući se najviše na pastoralnu književnost. Akademija je u XVIII. st. svojim utjecajem određivala književni ukus prihvaćajući i klasicističke ideje. Od 1726. sjedište joj je na Janikulu. Svaki je član *pastor Arcadiae* i dobiva svoj pseudonim. Prvo se ime izvlači ždrijebom, a drugo se bira prema nekom grčkom lokalitetu. Perelaus Megarides, kako je bilo Kunićevo ime, redovito nastupa od 1755.¹³

Također su ga ubrajale među svoje članove Academia degli Infecondi i Academia degli Occulti. Prva je osnovana 1613. Giuseppe Ercolani (1672-1759) okuplja u velikom broju rimske svećenike i prelate u svojoj palači na tjednim sastancima gdje su se komentirala i

¹³ Bratičević, 2010, 120.

čitala religiozna djela. Za drugu se ne zna točno kada je osnovana, no osnutak bi svakako trebao biti prije objavljivanja Kunićeva prijevoda *Ilijade* 1776 (Bratičević, 2010: 129). Predstojnik joj je bio Baldassare III. Odescalchi. U svom je domu okupljao brojne intelektualce toga doba kako bi čitali poeziju i raspravljali o klasicima antičke i talijanske književnosti.

„Svojim prijevodima sa grčkog i svojim epigramima Kunić je pri samome vrhu latinskog Parnasa europskog 18. stoljeća. Raznovrsnost književnih vrsta, elegancija stiha, odmjeranost i lakoća izraza, znanstvenost i temeljitost dokazivanja i objašnjavanja u proznim radovima, specifična sposobnost transponiranja izvornika pri prevođenju daju Kuniću osobito mjesto, značaj i ulogu u cjelokupnome hrvatskom latinitetu.”¹⁴

Kunić prvi put objavljuje svoje prijevode s grčkog jezika 1764. kao dodatak Zamanjinom znanstvenom spjevu *Jeka*, pod nazivom *Selecta Graecorum carmina versa Latine a Raymundo Cunichio e Societate Jesu* i uključuje 7 Teokritovih idila (1, 2, 4, 8, 19, 21, 28), tri odlomka iz *Ilijade* (A 1-245, E1-165, Θ 1-129), Kalimahovu elegiju Εἰς λουτρὰ Παλλάδος, fragment Mimnermove elegije (*De vita hominum*) i 47 grčkih epigrama.¹⁵ Također piše predgovor za navedeni spjev gdje hvali svog učenika Zamanju i govori kako na njegov nagovor izdaje svoje prijevode uz opasku da ne poriče kako u prijevodu treba biti vjeran, a da kod pjesnika treba biti najljepši izraz, no *fides* i *venustas* su često u sukobu i treba zbog vjernosti oduzeti nešto od ljepote prijevoda i obrnuto te naći neki umjeren put između njih kako bi prijevod bio uspješan.¹⁶ Tu se javljaju njegova prva razmatranja o prevođenju.

1771. izdaje prijevod 499 grčkih epigrama pod naslovom *Anthologica sive Epigrammata Anthologiae Graecorum selecta Latinis versibus reddita et animadversionibus illustrata*. Isto je izdanje izašlo u Veneciji 1784. i u Reggiu 1823. i 1827.

Prijevod *Ilijade* pod nazivom *Homeri Ilias Latinis versibus expressa a Raymundo Cunichio Ragusino professore eloquentiae et linguae Graecae in Collegio Romano* izdan je 1776. Njegovom meceni Baldassareu Odescalchiju upućena je uvodna elegija i traduktološka rasprava. Pod istim naslovom tiskana je 1784. u Beču, a u Veneciji je iste godine uz *Ilijadu*

¹⁴ Knezović, 1992, 345.

¹⁵ Bratičević, 2010, 180-181.

¹⁶ *Equidem non diffiteor summam in interprete fidem, summam in poeta venustatem inesse oportere: verum haec duo inter se pugnant saepenumero tam vehementer, ut et fidei venustatis, et venustati fidei causa sit aliquid necessario detrahendum, ac tenenda utraque in re mediocritas quaedam digna, ut mihi videtur, laude non mediocri.* Zamanja, 1764, VI.

dodan prijevod grčkih epigrama (*Addjiciuntur Epigrammata selecta Anthologiae Graecorum ex eodem Cunichio*).

Postumno su mu izdani prijevodi Teokritovih idila 1799. u Parmi pod naslovom *Theocriti Idyllia et epigrammata Latine conversa a Raymundo Cunichio Ragusino*. Kunić nije preveo četiri idile (22, 24, 25, i 27). Dodani su Zamanjini prijevodi tih idila koji su tiskani sedam godina prije. Još je posmrtno izašao prijevod Tirtejeve elegije u skupnom dubrovačkom izdanju Urbana Appendinija 1811.

Neizdani prepjevi s grčkog su ezopovske basne i homerska *Himna Demetri*.

Također je prevodio s talijanskog na latinski jezik. Prijevodi s talijanskog uključuju početak Tassova *Oslobođenog Jeruzalema*, madrigal isusovca Quirica Rossija o Alojziju Gonzagi, prepjev kratke pjesme Gaetana Golta, sonet Marcantonija Colonne, sonet Durantea Durantija, 7 soneta Francesca Marije Zanottija te Cordarine tri šaljive pjesme o vlasulji Ruđera Boškovića pretočene u elegijski distih.¹⁷

Iza sebe kao originalni autor ostavio je isključivo latinistička djela koja uključuju 46 elegija, 44 pjesme u falečkom jedanaestercu, trinaest poslanica, trinaest dužih pjesama u heksametru, četrnaest govora te više od 3500 epigrama.¹⁸ Najpoznatiji su epigrami upućeni Lidi. Iza tog imena se skrivala Maria Pizzelli, vlasnica salona, gdje se okupljala intelektualna elita onog doba. Sam je Kunić redovit gost od 1772. ili 1773,¹⁹ što je uvelike utjecalo na njegovo stvaralaštvo.

¹⁷ Bratičević, 2015, 238-242.

¹⁸ Bratičević, 2012, 196.

¹⁹ Isto, 202.

4. OPERIS RATIO

Isusovac Rajmund Kunić prevodi *Himnu Demetri* služeći se izdanjem koje je priredio David Ruhnken. U predgovoru prijevoda *Ilijade (Homeri Ilias Latinis versibus expressa, u Rimu 1776)* iznosi svoja prevodilačka načela u eseju pod nazivom *Operis ratio*. Obraćajući se svom meceni Baldassareu Odescalchiu kaže da su potrebne tri odlike za vrsni prijevod. Prvo treba prosuditi što original zahtijeva od prijevoda, zatim vidjeti može li se to izvršiti, odnosno na kojoj razini je vještina prevodioca i naposljetku treba imati volju i želju za prevoditeljskim radom jer sam taj posao po sebi traži marljivost i zdušnost.

4.1. VOLUNTAS

Ukoliko nedostaje volje za prevoditeljstvom može se s pravom prekoriti prevodioca jer je ona u njegovim rukama. Uz prevodioce i većina pjesnika opravdava se da nemaju volje za radom jer im nedostaje mecena pomoću kojeg bi dosegli slavu. U velikom broju loši i prosječni pjesnici skrivaju se iza navedene izlike, međutim, Kunić kaže da je njemu samom to zabranjeno.

On nailazi na Baldassarea Odescalchia (1748-1810), mladog arisokrata, koji mu je bio moralna i financijska potpora. Na njegov poticaj prevodi *Ilijadu* nakon što mu je elegijom posvetio samostalno objavljeni prijevod grčkih epigrama pod nazivom *Anthologica sive Epigrammata Anthologiae Graecorum selecta Latinis versibus reddita*, izdan u Rimu 1771. Obojica su bili pripadnici ugledne Akademije *degli Arcadi*.

Iako teška srca Kunić priznaje Horaciju da Homer ponekad zadrijema,²⁰ smatra da je Homeru to dopušteno jer je sam spjevao djelo, a njemu kao prevodiocu nikako nije, pogotovo zbog tako darežljivog i velikodušnog mecene.²¹ Na mjestima gdje je pogriješio ističe da to nije zbog nemara. Može mu se predbaciti da je odviše požurio izvršiti prijevod predan podučavanju mladeži i u strahu da ne ugrozi svoj državni posao da nije imao vremena za dotjerivanje prijevoda. Braniti ga može netko da je prevodio tužan, protivno onome što

²⁰ Horacije, *Ars poetica*, 359.

²¹ *quidni, quod Homero concessum est, ut interdum dormitaret, id Homero etiam interpreti concedatur? Homero enim suo arbitrato illa canenti, si uspiam negligentior fuit quod non facile adducor ut Horatio concedam, sine flagitio esse negligenti licebat: mihi tuo jussu, a quo singulari benevolentia et liberalitate essem provocatus, eadem interpretanti, certe non licebat.* Kunić, 1776, XVIII.

Ovidije kaže da vedrim duhom nastaje spjev,²² ali nikako mu se ne može reći da je zijevajući izvršio svoj posao i ondje gdje mu nije pošlo za rukom, potrudio se koliko je mogao.

Ipak, sama volja nije dovoljna za dobar prijevod. Dobar čovjek se odlikuje revnom voljom i Kunić želi napomenuti da je prevodio kao dobar čovjek jer kao isusovac djeluje za veće dobro. Dobar prevoditelj uz volju mora imati i vještinu i dobru prosudbu.

4.2. IUDICIUM

Dvije su škole prevođenja. Prva smatra da prijevod treba biti vjeran do u najmanji detalj, pa se čak i grčke čestice, koje su beznačajne i nemaju latinski ekvivalent, prevode da tekst ne izgubi na vjernosti. Prevodi se *verbatim*, ne usuđujući se promijeniti ni mjesto riječi u rečenici. Zadovoljni načelom vjernosti, takvi prevodioci preziru sve odlike, sav sklad i finoću izričaja latinskog jezika. Smatra se da su poznavatelji izvornog i ciljnog jezika kada se radi o znanstvenom djelu koji je tražen zbog sadržaja. Misli se kako su sačuvali znanje u prijevodu iako je napisano priprosto. Ako takvim načinom pristupe govorima i pjesmama i naprave od ritmičkih rečenica neritmične, od skladnih neskladne, od jasnih nejasne, smatrat će se da su iskvarili original i može im se s pravom predbaciti isto što i Terencije svom suvremeniku Lusku Laviniju u prologu *Eunuha*: *...bene vertendo, et easdem scribendo male, e Grecis bonis Latinas fecit non bonas*.²³

Drugu školu Kunić naziva *genus Tullianum* ili *genus priscum*. Nalazi uzor u rimskim književnicima zlatnog doba, a poglavito u Ciceronu. Potonji je preveo Demostenove i Eshinove govore da poduči i pokaže primjer latinskog atičkog stila. Nažalost, prijevodi su izgubljeni, ali način na koji ih je preveo Ciceron opisuje u djelu *De optimo genere oratorum*. Ondje kaže da prevodi kao govornik služeći se jezikom kao jezikoslovac, ali ga nadograđuje elokvencijom i nadahnućem govornika pa se bez sumnje može reći kako su prijevodi umjetnička tvorevina.²⁴ U prijevodu je sačuvali vrstu rečenica originala kako bi očuvao namjeru govornika. Nije smatrao da je bitno mjesto riječi u rečenici. Riječima je zadržao snagu i značenje tako da su na isti način kao i izvornik izlagale temu i utjecale na publiku

²² Ovidije, *Trist.* 1, 1, 39.

²³ *quibus jure objici possit illud idem, quod Terentius, approbante, ut mihi persuadeo, ac plaudente populo Romano, objecit aemulo poetae nimis anxie, sed parum eleganter Graecas fabulas vertenti: ... bene vertendo, et easdem scribendo male, ex Grecis bonis Latinas fecit non bonas.* Kunić, 1776, XXII.

²⁴ Ciceron, *De optimo genere oratorum* V, 14.

prilagođene rimskim ušima. Smatrao je da ne treba nabrajati čitatelju, nego procijeniti što treba prikazati.

Sveti je Jeronim pročitao Ciceronove prijevode grčkih govora i u pismu upućenom rimskom senatoru Pamahiju napisao kako je Ciceron u prevođenju mnogo toga preskočio, dodao i promijenio kako bi osobinu jezika s kojeg prevodi razjasnio osobinom svog jezika.²⁵ Tu Kunić vidi normu prevođenja govornika i pjesnika. Veća je sloboda pri odabiru riječi i načinu njihova sklapanja dopuštena pri prijevodu pjesama. Sloboda treba biti umjerena, a ako se zloupotrebljava prelazi se u diletantski način prevođenja.

Primjer umjerene slobode pri prevođenju Kunić daje u svom prijevodu prvog stiha *Ilijade*. Μῆνιν prevodi dvjema riječima, *iram trucem*. Opravdava svoju prosudbu pozivajući se na tumačenje Fokilida, koji kaže da je *ira* nagon, a iznad nje μῆνις. Potkrijepljuje primjerima iz Horacijeve ode (1.6) i Vergilijeve *Eneide* (5.781) gdje je dodan epitet *gravis* kako bi se dobilo na težini značenja riječi *ira*.

Primjer preslobodnog prijevoda nalazi u prijevodu prvog stiha *Ilijade* Helija Eobana Hessea (1488-1540). On započinje stihom *Dic mihi magnanimi Pelidae, musa, furorem*. Kunić analizira stih i govori zašto je pri odabiru riječi Hesse pogriješio kod svake pojedine riječi.²⁶

Dic: Homer je upotrijebio glagol pjevanja u *Ilijadi* jer je on prikladniji za tako uzvišeno djelo, a glagol govorenja je upotrijebio u *Odiseji*.

Mihi: riječ pripada *Odiseji* i tipična je za bukolsko pjesništvo.

Magnanimi: antičko viđenje Ahilejevog karaktera svakako nije hrabrost i ta riječ upućuje čitatelja na krivi trag u izlaganju teme, gdje ju Homer uopće ne spominje.

Pelidae: nije jasno koji Pelejev rod. Može biti i Neoptolem. Trebao je isto što i Homer, naznačiti točno Ahileja.

Musa: Homer u *Odiseji* zaziva muzu Kaliopu, zaštitnicu epskog pjesništva, u *Ilijadi* božicu. Ne treba mijenjati original u prijevodu bez ikakva razloga.

²⁵ Hieronymus, *Liber de optimo genere interpretandi*, Epistula 57, V.

²⁶ Kunić, 1776, XXIX-XXXII.

Furorem: grčki je semantički ekvivalent μανία, a ne μῆνις. Riječ *furor* sama po sebi može označavati bezumlje i zaljubljenost do ušiju. Ukoliko se ne upotrijebi pravilno, dvojbena je i nejasna.

Najvjerniji je i najbolji prevoditelj prema Kuniću onaj koji će najmanje odstupiti od vrlina originala i najboljim rečenicama i riječima prikazati pjesnika ili govornika. Ne brinući za produljivanje i skraćivanje originala prikazat će pjesnika preciznije govoreći u prijevodu ne samo isto, nego i na isti način. Tako će Demostena prevesti demostenski, Homera homerski.²⁷ Primjer uspješnog prijevoda nalazi kod Katula gdje Katul prevodi dva stiha Kalimahove elegije *Berenikina kosa* s četiri stiha. Kaže da se ne može razaznati koji je pjesnik bolji.²⁸

Naposljetku, uspoređuje tri prijevoda odlomka iz drugog pjevanja *Ilijade* (B 299-332). Primjer za prvu školu prevođenja preuzima od Samuela Clarkea (1675-1729). Njegovi su stihovi sastavljeni prosto i nevješto te zvuče kao da govori Grk koji ponešto natuca latinski. Suprotnost njemu su Ciceronovi stihovi koji su vrsno sastavljeni tako da se vidi da su potekli od obrazovanog Rimljanina. Njegov i svoj prijevod navodi za primjer druge škole. Premda je imao manje hrabrosti od Cicerona pri korištenju slobode dane za prijevod, služio se istim načinom kao i on.

4.3. FACULTAS

Vještina zahtijeva znanje grčkog i latinskog jezika i pjesničkog umijeća. Što je veće znanje, to je bolja vještina za prevođenje načinom *genus Tullianum*. O svojoj vještini Kunić govori oprezno jer ga je strah od prijekora za aroganciju. Ostavlja čitateljima i meceni da sami prosude kakva je, prilažući Hesseove stihove spomenutog odlomka drugog pjevanja *Ilijade* da ih usporede s njegovim. Sam smatra da je vještiji stihotvorac od njega, ali ne želi da mu tko prigovori citatom Hezioda καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ ἱκοτέει καὶ τέκτονι τέκτων καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονέει καὶ αἰοιδὸς αἰοιδῷ (Ἔργα καὶ ἡμέραι, 24-25) te će se pomiriti sa sudom publike.

U nadi da će publika pak procijeniti njegov prijevod izdržljivijim za čitanje od Hesseovog, zahtijeva zahvalu što je preveo tako da ljubitelji Homera mogu mirnije čitati epsko djelo na

²⁷ *Ut volet quisque: mihi profecto is erit maxime fidus interpres, qui ab archetypi virtutibus minime aberrarit: qui sive oratorem, sive poetam ita fuerit interpretatus, ut non solum eadem, sed etiam eodem modo dixerit, Demonsthenica, ut ita loquar, Demonsthenice, Homericæ Homerice; Kunić, 1776, XXI.*

²⁸ *Equidem Catulli de coma Berenices quum lego, eam sic probo, ut valde suspicer Graecum poetam esse a Latino superatum. Isto, XXVI.*

latinskom jeziku.²⁹ Ipak, plod svoje dugogodišnje vježbe i truda da se približi Homeru smatra nedovoljnim. Ako potakne nekoga da mu se približi ljupkošću i snagom riječi više nego što je to njemu uspjelo, onda će smatrati da je polučio uspjeh svojim radom.

5. HIMNA CERERI

Sačuvan tekst *Himne Cereri* u heksametru je pod naslovom *Ex Graeco Homeri Hymnus ad Cererem* u rukopisu 1156 Arhivu Male braće, prijepisu Rafe Radelje. Također je sačuvan u AMB 1113, prijepisu Antuna Krše, pod naslovom *Homeri Hymnus ad Cererem Latinis versibus expressus a Raymundo Cunichio Ragusino. Opus ineditum Ragusae an. 1823*. Ne zna se predložak.

Heksametri su vješto tvoreni i ima ih 567 naspram 500 stihova s lakunama u Ruhnkenovom izdanju kojim se Kunić vjerojatno služio.

5.1. AMPLIFIKACIJE

Amplifikacija je uvećanje i proširenje. Kunić često proširuje originalne slike i motive dodatnim opisom. Odgovor na pitanje zašto to radi možemo pronaći u njegovoj traduktološkoj raspravi *Operis ratio*. Ondje u svom prijevodu Kalimahove pjesme *Berenikina kosa* (*Meque Conon caelo vidit flavum Berenices: Cirrum, quem cunctis obtulit illa deis*) dodaje epitet *flavum* kojeg nema u izvorniku (ἤ με Κόνων ἔβλεψεν ἐν ἡέρι τὸν Βερενίκης βόστρυχον ὃν κείνη πᾶσιν ἔθηκε θεοῖς). Govori da je razlog tom dodatku u svrsi ispunjavanja stiha ili da se čitatelju više sviđa taj čuperak.³⁰

Iz toga se da zaključiti da je razmišljao i o prijmu kod publike. U duhu neoklasicističkog vremena u kojem je stvarao bilo je sasvim normalno da kao prevoditelj intervenira u tekst i izmijeni ono što je smatrao nedovoljno doličnim imajući pred očima ukus čitatelja. Takva je prevoditeljska praksa rezultirala djelima koji su sami za sebe umjetničko djelo, no ostavljaju mjesta za raspravu o vjernosti.³¹

²⁹ *et, si mei forte, quemadmodum spero, meliores, vel, ut verius loquar, tolerabiliores videbuntur, hoc postulo, ut Homeri amatores habeant mihi aliquam gratiam, quod Iliadem Latino carmine sic expresserim, ut aequiore animo legi possit; Isto, XLIII.*

³⁰ *In quibus ipsis flavum addidi, vel ut versum explerem, vel ut ille cirrus lectori minus displiceret. Isto, XXVII*

³¹ Šoštarić, 2015, 59.

Kako je rečeno u prethodnom poglavlju, najvjerniji je i najbolji prijevod, prema Kuniću, onaj koji će najmanje odstupiti od vrline originala i najboljim rečenicama i riječima prikazati pjesnika ili govornika. *Fides* i *venustas* su često u sukobu, a *venustas* treba biti na prvom mjestu kod prevođenja pjesnika. Tada je, prema Kuniću, dopuštena veća sloboda pri odabiru riječi i njihovom sklapanju. Kunić o slobodi kaže da ne smije biti tjeskobna ni bojažljiva, već opravdana i valjana, ali umjerena. Dopušteno je mijenjati izvornik, kratiti i dodavati u prijevodu.³² Sam o sebi kaže da nije prešao granice dozvoljene slobode, ali je katkad bio slobodniji nego što je želio. Samom je vježbom postigao da se drži bliže Homeru.³³

Mjesta koja proširuje su:

2 τανίσφυρον decoras/tento agilem ad choreas talo 2-3

2 Αἰδωνεύς Rector Averni 3

7 ἀγαλλίδας pulhroque comantem/flore irim 9-10

7 ὑάκινθον passim pingentes arva hyacinthos 10

8 φῦσε vacuam submisit in aurem 12

16 χάνε discessit hiatu/vasto 19-20

17 ὄρουσεν ruens venit 21

20 ὀλοφυρομένην misero rumpentem pectore qestus 23

31 πατροκασίγνητος furvus/Patruuus 34-35

33 γαῖαν solum Terrae 38

33 οὐρανὸν ἀστερόεντα latique/stelliferos Coeli tractus 38-39

34 πόντον Ponti/aequora 39-40

35 αὐγὰς ἡελίου auratum Solis jubar 40

37 ἔθελγε mulcebat/aliqua dulcedine 42-43

38 ὀρέων κορυφαί rupesque cavae et juga celsa 44

³² *Quae quidem libertas nec anxia sit, nec meticulosa, sed justa, sed legitima, sed moderata; quae it, quod erit visum, addat, detrahat, mutet, faciat denique omnia quae velit, sed nihil velit non consentaneum rationi.* Kunić, 1776, XXVII.

³³ *Haec, inquam, non usurpo: praesertim quum videam, me quoque, si minus in primo versu, certe in iis, qui primum proxime consequuntur, non quidem egressum esse fides legitimae libertatis; sed tamen fuisse aliquanto liberiores, quam vellem; ac deinde, in opere progredientem, ipsa exercitatione assequutum esse ut Homero arctius adhaererem.* Isto, XXXII.

- 39 φωνῇ ὑπ' ἄθανάτῃ longe clamantis acutum/voce Deae 45-46
- 39 τῆς δ' ἔκλυε πότνια μήτηρ moestae late diffusa querelae/maternas etiam vox contigit aures 46-47
- 41 κρήδεμνα sacras/vittas 49-50
- 43 ὥς οἰωνὸς ceu volucris prolem vesano concitat cursu 52
- 46 οἰωνῶν ullae cantu aut penna volantes 54
- 47 κατὰ χθόνα per omnes terras 55
- 53 ἔπος φάτο φώνησέν τε tristi voce locuta est 62
- 54 ὠρηφόρε ferens almas maturo tempore fruges 63
- 54 ἀγλαόδορε late augens cultas praestanti numine terras 64
- 56 ἤρπασε adducens rapuit 66
- 57 φωνῆς vocem raptae 68
- 59 τὴν δ' οὐκ ἡμείβετο μύθῳ nihil contra dejecto et squallido vultu/antetulit gressum 71-72
- 62 Ἥελιον clarum Solem 73
- 62 ἴκοντο ambae veniunt 73
- 63 ἵππων προπάροιθε fulgentes luce corusca/ad bijuges 75-76
- 63 εἶρετο maestoque haec voce loquuta est 76
- 64 αἰδεσσαί verere/atque meis facilis, precor, annue votis 78-79
- 64 Ἥελι' Sol/magne 77-78
- 66 θάλος carum mihi germen 80
- 67 ἄκουσα conterrita Mater/audivi 81-82
- 67 δι' αἰθέρος ἀτρυγέτοιο late aëre vasto 83
- 68 ἀτὰρ οὐκ ἶδον ὀφθαλμοῖσιν nec mihi visus/quisquam est frustra oculos passim percuncta ferenti 84-85
- 68 βιαζομένης non secus ac passae vim duram 84
- 69 πόντον tractusque maris 87
- 72 νόσφιν ἐμεῖο caraque a Matre remotam 89
- 72 ἀνάγκη vimque adhibens raptae 90

- 73 οἴχεται fugit malus ocyor Euro 90
- 76 εἰδήσεις vera omnia nosces 92
- 78 αἴτιος istos luctus/attulit 95-96
- 79 Αἴδη qui temperat umbras 96
- 79 ἔδωκ' θαλερὴν κεκλήσθαι ἄκοιτιν floridulam dedit cupido sibi ducere nuptam 97
- 80 ὑπὸ ζόφον ἠερόεντα ad sedes obscuras quas jam colit illa/sceptra tenens, regnique dato laetatur honore 99-100
- 83 οὐ ἀεικὴς quem spernere possis/quem turpem dixisse 103-104
- 85 αὐτοκασίγνητος magni Frater Jovis et sibi 106
- 85 ὁμόσπορος cognato sanguine junctus/illem tibi 105-106
- 88 ἵπποισιν ἐκέκλετο ac bijugos stimuloque et voce frementes/admonuit 108-109
- 89 φέρον θεόν ἄρμα relictatque Dea rapuere levem per inania currum 109-110
- 91 χωσαμένη δῆπειτα κελαίνεφει Κρονίῳ ergo furens animi, Divumque irata Parenti/coelum odit 112-113
- 100 ἐν σκιῇ languidulo flectens artus requievit in umbra 121
- 123 Κρητήθεν Creta e magna 144
- 123 ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης vastum delata per aequor 144
- 124 ἀνάγκη vi longe avectam, luctantem et plurima frustra 146
- 128 ἦρατο θυμός aegram nullus amor mentem mihi tangere/poterat 150-151
- 130 ὀρμηθεῖσα moerenti pectore/progredior 151-152
- 130 δι' ἠπείροιο μελαίνης nigris horret qua terra tenebris 152
- 133 οὐδέ τι οἶδα nec noscere/potui 155-156
- 134 οἳ τινες ἐγγεγάασιν nec quis Terram colat hanc bonus Hospes/spero equidem 156-157
- 135 ὑμῖν vobis/cunctis 157-158
- 135 πάντες Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες Dii, celsi quotquot Olympi/laetam habitant sedem 157-158
- 144 διδασκῆσαιμι quidvis praestare volenti/possum animo 167-168
- 145 Φῇ ῥα θεά haec postquam dulci Dea voce locuta est 168

148 δὴ γὰρ πολὺν φέρτεροί εἰσιν praestant invicto robore longe/nam Dii Hominum mortale
Genus 172-173

149 ταῦτα quaecumque rogasti 173

149 ὀνομήνω dicamque ex ordine 174

151 δήμου τε προὔχουσιν regunt populi coetus 176

152 εἰρύεται tuentes/boni servant 176-177

153 Τριπτολέμου πυκιμήδεος Triptolemus colit hanc sapiens 178

153 Διόκλου domus illa Diocli 178

154 Πολυξείνου illa Polixini 179

155. καὶ πατρὸς ἡμετέροιο et fortis Celei, nos unde creatae 180

156 κατὰ δώματα thalami sua quaeque/tecta domus 181-182

159 δέξονται laeta volensque/excipiet tecto 183-184

159 θεοείκελος sacris namque ore Deabus/es similis 184-185

160 εἰ δ' ἐθέλεις, ἐπίμεινον quin hic potius tantisper eadem/sede mane 185-186

161 ἀνώγει laeta vocarit/et jubeat 188-189

164 ἐνὶ μεγάρῳ εὐπήκτῳ tecta/ampla colit 190-191

165 τρέφεται cura nutritur et omni 191

168 τόσα κέν τοι ἀπὸ θρεπτήρια δοίη pretiumque, feres quod laeta, laborum/non sibi
discupiet: tantis ditabere donis 195-196

170 φέρον ad tecta reportant 198

173 ἐπ' ἀπείρονι μισθῷ magnaue ultro mercede 201

174 ἔλαφοι Cervae leves 202

174 πόρτιες tenerae Juvencae 202

175 ἄν λειμῶνα per florea prata 203

175 κορεσσάμεναι φρένα captaeque nova dulcedine 204

175 φορβῇ largo pastu 203

176 ἐπισχόμεναι tenentes manu 205

177 ἤϊξαν ruunt, rapidoque feruntur/mente alacri cursu 206-207

- 177 χαῖται flavus/capillus 207-208
- 178 αἰσσοντο fundit, luditque 208
- 179 θεάν Divam sedentem 209
- 181 ἡγεῦνθ' festinant ducere 210
- 182.-183 πέπλος/ἐλελίζετο ποσσίν peplus, celerabat anili/dum studio, circumque pedes, et crura crepabat 212-213
- 187 ὑπὸ κόλπῳ odor/sinu 216-217
- 187-188 παρ' αὐτὴν/ἔδραμον visa occurrere/matre 217-218
- 188 ποσὶ pedibus beatis 218
- 188 μελάθρου summi laquearia tecti 219
- 189 κῦρε tangebatur gradiens 220
- 189 πλησεν δὲ θύρας σέλαος θείοιο multaque coruscum/luce jubat sacro fundebatur corpore, totas/illa fores dio compellens fulgore 220-222
- 190 σέβας stupor altus 223
- 193 οὐ ᾔθελεν ἐδριάσθαι ἐπὶ κλισμοῖο φαεινοῦ sedem abnuat aegro/maesta animo/sedem pulchram abnuat 225-227
- 196 πηκτὸν ἔδος aliam vili compactam robore sedem 228
- 197 προκατέσχετο sacri capitis operta/prae facie tenuit 230-231
- 198 δηρὸν longumque morata est 231
- 201 ἦστο squallida eadem/seda sedens 234-235
- 201 πόθῳ μινύθουσα versabat pectore toto/cura tabescens Mater in una 235-236
- 202 χλεύης levi/joco 237-238
- 203 πολλὰ παρὰσκώπτουσ' mordere non cessat/tacitam, multo et perfusa lepore/dicta jacit 237-239
- 205 ἥ δὲ οἱ καὶ ἔπειτα μεθύστερον εὖαδεν ὀργαῖς Cara Deae ante alias hinc semper mansit Iambe/illa dato longum celebrans sacra orgia ritu 241-242
- 206 τῇ ergo ubi contractae diffudit nubila frontis/laeta Ceres 243-244
- 207 ἡ δ' ἀνένευσ' se avertens Diva abnuat 245
- 210 ἡ δὲ κυκεῶ τεύξασα Paret dictis Metanira, liquorem/atque manu miscens alimum 248-249

- 211 δεξαμένη capit et potu proluit ora 250
- 212 τῇσι δὲ μύθων ἤρχεν orsa loqui prior est et talibus infit 251
- 214 ἐπὶ τοι πρόπει ὄμμασιν αἰδῶς tantus pudor insidet ori/atque oculis 253-254
- 215 καὶ χάρις tantus vultu lepor emicat 254
- 215 ὥς εἴ πέρ τε θεμιστοπόλων βασιλῆων et quae/augustos formae commendat gratia Reges 254-255
- 217 ἐπὶ γάρ ζυγὸς ἀνχένη κεῖται colla jugo quando premimur mortalia secla 257
- 218 ἴκεο δεῦρο te sors nostris huc appulit oris 258
- 219 παῖδα δέ μοι τρέφετόν δε hunc modo ni renuas Puerum nutrire 260
- 219 τὸν ὀψίγονον quem mihi languentis supremo in fine senectae/carum 261-262
- 220 ἀθάνατοι beati/coelicolae 260; 263
- 225 θεοὶ magni/Divi 269-270
- 225 ἐσθλὰ munera/magna 269-270
- 227 θρέψω omnique educere cura/aggreddiar 271-272
- 229 οἶδα γὰρ ἀντίτομον quae vincunt herbas, novi bona pharmaca 274
- 232 χερσὶν τ' ἀθανάτησι ambrosiis tollens manibus Dea 277
- 234 ἔτικτεν Viro peperit 280
- 235 ἔτρεφεν ἐν μεγάροις beata/Diva colens aedes nutribat 280-281
- 235 ἀέξετο crescebat/membra pulchra 281-282
- 237 χρίεσκ' ungebatque manu mulcens,totaque fovebat/luce 285-286
- 237 ὥς εἰ θεοῦ ἐκγεγαῶτα Superum ceu Divum e semine cretum 284
- 238 ἡδὺ καταπνείουσα suaeque7multum animae inspirans mira dulcedine partem 286-287
- 238 ἐν κόλποισιν ἔχουσα sinu tollens, arcte complexa 286
- 239 νύκτας nocte eadem 288
- 239 δαλὸν torrem obustum 288
- 239 πυρὸς μένει foco,cinere in tepido 289
- 240 λάθρα φίλων γονέων furtimque tegebat/ne cari possent sentire Parentes 289- 290
- 240 τοῖς δὲ μέγα θαῦμα' ἐτέτυκτο monstrum illi attonita mirantur mente 291

- 241 ὥς προθαλῆς τελέθεσκε capiatque auctus, magnaue vigescat/mole Puer 292-293
- 245 κώκυσεν et altum/clamavitque ululans 295-296
- 246 δείσας' multa metuens 297
- 246 ἀάσθε μέγα θυμῷ coeca furore/ipsa sibi et celerans damnum 297-298
- 248 ξείνη saeva hospes 300
- 249 ἐμοὶ parenti/miserae 300-301
- 253 πέδονδε nuda in tellure 306
- 254 θυμῷ κοτέσσασα μάλ' αἰνῶς multa dolens animi, magnoque incensa furore 304
- 255 προσέειπεν et super adsistens has rupit pectore voces 307
- 257 αἶσαν fata Deum 309
- 258 νήκεστον ἀάσθης damnum ingens laesa tulisti 310
- 259 θεῶν ὄρκος Dii cuius numen jurant, mihi testis 311
- 261 ἄφθιτον τιμὴν aeternum diae laudis 314
- 264 ἐν ἀγκοίνῃσιν ἴαυσεν ulnis/inque meis dulces consuevit carpere somnos 317-318
- 266-267 πόλεμον καὶ φύλοπιν αἰνὴν συνάξουσ' bella/et praelia saeva cieunt/saevis discordes rixis 319-321
- 269 ὄνεαρ καὶ χάρμα ingens/auxilium atque ingens curae luctusque levamen 322-323
- 271 ὑπαὶ πόλιν primae sub Urbis 326
- 271 τευχόντων locare/festinent/rite struens 324-326
- 272 Καλλιχόρου fontem Calliroum 327
- 272 ἐπὶ προύχοντι κολωνῷ qua pinguibus arvis/imminet ac summo procurrit vertice collis 327-328
- 273 ὄργια ὑποθήσομαι quo fieri placeat sacra Orgya pacto/expediam, ritusque novos, legesque sacrorum/praecipiam 329-331
- 274 ἔρδοντες ἐμὸν νόον ἱλάσκοισθε ut peragi omnia possint/atque meum certo placari foedere Numen 331-332
- 275 μέγεθος καὶ εἶδος ἄμειψε mutato corpore caepit/continuo major, magis et formosa videri 333-334
- 276 γῆρας triste senium 335

- 276 κάλλος decor atque venustas 335
- 278 χροὸς ab almo/corpore 337-338
- 278 κατενήνοθεν ludebat fluitans 339
- 278 ὤμους per eburnea colla 339
- 281 βῆ δὲ διὲκ μεγάρων haec ubi facta, domo fugit Dea 341
- 283 μνήσατο quebat meminisse omnes deperdita sensus 344
- 285 θόρον trepidae exsiliunt 346
- 286 κόλπῳ amico/sinu tepido 346-347
- 286 ἐλοῦσα tollit atque amplectens 347
- 287 πῦρ ignem/foco 347-348
- 287 ἔσσυτο celerans/in thalamum, magnoque vocat clamore Parentem 348-349
- 289 ἀγρόμεναι affusae mulcentque foveantque 351
- 290 ἀμφαγαπαζόμεναι amplexaeque tenent, multa et dant oscula 352
- 290 τοῦ δ' οὐ μειλίσσετο θυμός plorat/ille tamen, moestum subeunt nec gaudia pectus 352-353
- 291 χειρότεραι γὰρ δὴ μιν ἔχον τροφοὶ ἢ δὲ τιθῆναι quippe, carens nutrice Dea, ferus abnuit ulli/nutrici post haec mortali semine cretae 354-355
- 293 δείματι trepida formidine 357
- 293 ἄμα δ' ἡοῖ φαινομένηφιν mane, ubi Sol radians primo prospexit ab ortu/regem adeunt 358-359
- 294 νημερτέα μυθήσαντο quae facta docent, atque ordine pandunt 359
- 295 ἐπέτελλε quae dederit mandata, quos poscat honores 360
- 297 ἦνωγ' stansque jubet caetu in magno 362
- 298 ἐπὶ προὔχοντι κολωνῷ Calliroum ad fontem supremo in vertice collis 364
- 300 αἴσῃ praesenti et numine 366
- 303 καθεζομένη ἔνθα aede sua residens 370
- 304 πόθῳ μινύθουσα et desiderio longum tabescit inani 371
- 306 ἀνθρώποις miseris mortalibus 373
- 313 ἐνόησεν cupiens averteri cladem 379

- 322 ἐλθέμεναι et patrio te reddere Coelo 391
- 330 ἡναίετο μύθους ulla animum nec verba movent, nec dona Deorum 400
- 333 πρὶν ἴδον ὀφθαλμοῖσιν ἔην εὐώπιδα κούρην ante oculis dulcem videat quam denique natam/ante, oculos dulci Natae quam figat in ore 403-404
- 338 μήτηρ laeta/Mater 410-411
- 339 μεταλλήξειε χόλοιο indomitas ultra Mater ne proferat iras 411
- 343 ἐν λεχέεσι membra thoro stratum 415
- 349 σφέας Superas Coeli in oras 421
- 351 μέγα μήδεται ἔργον pergat opus, nec jam moliri saeva 424
- 352 φθῖσαι neci male dedere velle 425
- 357-358 μείδησεν ὀρφύσιν risit, demptaque serenans/nube supercilium 431-432
- 365 δεσπόσσεις πάντων dominabere cunctis/Umbrarum Regina 439-440
- 371 καρπαλίμως δ' ἀνόρουσ' ὑπὸ χάρματος illa thoro relicto/exsilit ac dulcem gestit festina Parentem/visere 446-448
- 372 ροιῆς κόκκον ἔδωκε φαγεῖν μελιδέα λάθρη mira dulcedine granum/pomo adimens, tellus poenarum qualia mittit/ipse manu apposuit furtiva blandus 448-450
- 373-374 ἵνα μὴ μένοι ἡματα πάντα αἴθρι παρ' αἰδοίῃ Δημήτερι κυανοπέπλω abiret/ne jejuna, omnes cara et cum Matre maneret/usque dies nullo raptori obnoxia vinclo 450-452
- 376 ἔντυεν πολυσημάντωρ Αἰδωνεύς nulla mora est/jungit Dominator Averni 453-454
- 386 ἦϊξ' ἥυτε μαινὰς ὄρος κάτα δάσκιον ὕλη celeri gressu ruit obvia Mater/Illa levi simulis Cervae quae concita fertur/per nemus umbriferum fugiens, saltusque virentes/Nata ruit Matri passis contra obvia palmis/atque sinu iniecit se se, complexaque inhaesit 465-469
- 392 παυομένη cui genitrix metuens minuit sua gaudia 470
- 393-394 τέκνον, μή ῥα τί μοι... βρώμης ; ἐξάυδα. Dic, ait, infernis quidquam num forte sub Umbris/gustasti? Jejuna illinc si contigit, escae 471-472
- 396 καὶ παρ' ἐμοὶ ναιετάοις mecum eris et magno nullis non laeta diebus 474
- 398 Εἰ δέ, πᾶσα πάλιν at si forte aliquid gustasti, rursus eundem 476
- 404 καὶ τίνι σ' ἐξαπάτησε δόλω κρατερὸς Πολυδέγμων sed qua fraude malus (vultu quod maesta fateris)/Qua te fraude malus Pluto deceperit, ede 483-484
- 406 ἐρέω νημερτέα πάντα vera fatebor/omnia, nec tacito condam sub pectore quidquam 486-487

411 αὐτίκ' ἐγὼν ἀνόρουσ' ὑπὸ χάρματος toto exsilui confessa repente/laetitia vultu 492-493

412 ροιῆς κόκκον granum rubent quo Punica poma 495

429 δρεπόμην hunc carpere utraque/laeta manu volui 510-511

432 ἐβόησα te saepe inclamans 516

433 ἀληθέα πάντ' ἀγορεύω haec, quo sunt omnia, Mater/gesta modo, nil te celans, ex ordine dixi 516-517

448 θεὰ Ceres flava spectanda corona 535

486 οὐ ποθ' ὁμοίων αἴσαν ἔχει vel altam/abditus in terram cui nunquam hos posse videre/contigerit ritus ac sacra lege piari 547-549

489 Οὐλύμπόνδε tectum et stellantis Olympi 552

492 προφρονέως φίλωνται placido quem lumine Divae/mortalem adspiciunt, dulci et dignatur amore 555-556

497 Δημοῖ ἄνασσα dives dea frugibus almis/omnigeno dives foetu, quem parturit annus/sancta Ceres 562-564

500 αὐτὰρ ἐγὼ καὶ σεῖο καὶ ἄλλης μνήσομ' αἰοιδῆς Non me, Diva, tui capient oblivia, laetus/atque tuas laudes alio quoque carmine dicam 566-567

Kunić u prijevodu često dodaje prikladan epitet imenicama. Pokazao je pri prevođenju prvog stiha *Ilijade* i pjesme *Berenikina kosa* zašto to čini i nastavlja tu praksu pri prevođenju *Himne Demetri*. Smatra da same imenice nemaju istu težinu kao u grčkom te ih ukrašava odgovarajućim pridjevom. Primjeri su:

41 κρήδεμνα sacras vittas 49-50

47 κατὰ χθόνα per omnes terras 55

62 Ἡέλιον clarum Solem 73

64 Ἡέλι Sol magne 77-78

123 Κρητήθεν Creta e magna 144

135 ὑμῖν vobis cunctis 157-158

174 ἔλαφοι Cervae leves 202

174 πόρτιες tenerae Juvencae 202

175 ἄν λειμῶνα per florea prata 203

175 φορβῇ largo pastu

177 χαῖται flavus capillus 207-208

187 ὑπὸ κόλπῳ odoro sinu 216-217 itd.

Nikad se ne udaljava previše od izvornika. Proširuje originalne slike i motive u skladu s fabulom. Npr. originalnu pjesničku sliku gdje se Demetri prerušenoj u staricu ovija plašt oko nogu (πέπλος ἐλελίζετο ποσσίν, *Himna Demetri* 182-183) proširuje tako da naglašava da je starica (peplus, celerabat anili dum studio, circumque pedes, et crura crepabat, *Himna Cereri* 212-213).

Grčki optativ prevodi odnosnom rečenicom s glagolom *posse* i infinitivom: διδασκῆσαιμι (*Himna Demetri*, 144)-quidvis praestare volenti possum animo (*Himna Cereri* 167-168). Također ga prevodi futuro: ἀπὸ θρεπτήρια δοίη (*Himna Demetri*, 168)-tantis ditabere donis (*Himna Cereri*, 195-196).

5.2. IZOSTAVLJANJA

Kunić smatra da je dopušteno izostaviti riječi u prijevodu. Dosljedan je i ne odstupa od svojih načela pri prevođenju *Himne Demetri*.

Riječi koje izostavlja su:

3 Ζεύς

4 χρυσαόρου

4 ἀγλαοκάρπου

9 Δίος βουλῇσι

17 ἄναξ πολυδέγμων

14 ἄλμυρὸν οἶδμα

21 ὑπατον καὶ ἄριστον

26 Ἥλιος τε ἄναξ

26 ἀγλαὸς
34 ἀγάρρρον
45 θνητῶν
46 οὐτ' τις τῇ ἐτήτυμος ἄγγελος ἦλθεν
54 Δημήτηρ
55 οὐρανίων
61 αἰθομένης δαΐδας μετὰ χερσὶν ἔχουσα
70 ἀκτίνεσσι
71 μοι
75 ἠυκόμου
84 Αἰδωνεὺς
87 τοῖς μεταναιετάει τῶν ἔλλαχε κοίρανος εἶναι
95 βαθυζώνων
103 θεμιστοπόλων
104 ἠχήεντα
105 Ἑλευσινίδαο
107. χαλκείησι
119. γυναικῶν θηλυτεράων
142 καλὰ
171 ὄκα
174 ἥαρος ὥρη
179 κυδρὴν
183 κυάνεος

183 ῥαδινοῖσι
183 θεᾶς
184 διοτρεφέος
192 ὠρηφόρος ἀγλαόδωρος
195 κέδν' εἰδυῖα
198 ἄφθογγος τετιημένη ἦστο ἐπὶ δίφρου
203 ἀγνήν
208 ἐρυθρόν
212 ἐύζωνος
229 μέγα φέρτερον ὑλοτόμοιο
230 πολυπήμονος
233 δαΐφρονος
244 νύκτ'
247 ὀλοφυρομένη
251 χολωσαμένη
251 καλλιστέφανος
252 φίλον
253 ἀπὸ ἔο
255 ἄμυδις
255 ἐύζωνον
258 τεῆς
259 ἴστω
266 παῖδες

267 αἰὲν ἐν ἀλλήλοισι
271. πᾶς
285 εὐστρώτων
286 χερσίν
286 ἐῷ
288 ἀναστήσουσα θυώδεος ἐκ θαλάμοιο
294 εὐρυβίη
295 θεὰ καλλιστέφανος
297 ἠυκόμφ
297 πίονα
305 ἐπὶ χθόνα πουλυβότειραν
316 κελαινεφεί Κρονίωνι
321 Ζεὺς
346 κρατὺς Ἀργειφόντης
370 περίφρων
374 κυανοπέπλω
377 κρατύς
428 εὐρεῖα
430 ἄναξ κρατερός
433 ἀχθυμένη
441 εὐρύοπα
442 ἠύκομον
442 κυανόπεπλον

448-474 Ὡς ἔφατ'· οὐδ' ἀπίθησε θεὰ Διὸς ἀγγελιάων. Ἐσσυμένως δ' ἦιξε κατ' Οὐλύμποιο καρήνων, εἰς δ' ἄρα Ράριον ἶξε, φερέσβιον οὔθαρ ἀρούρης τὸ πρίν, ἀτὰρ τότε γ' οὐ τι φερέσβιον, ἀλλὰ ἔκηλον εἰστήκει πανάφυλλον· ἔκευθε δ' ἄρα κρῖ λευκὸν μήδεσι Δήμητρος καλλισφύρου· αὐτὰρ ἔπειτα μέλλεν ἄφαρ ταναοῖσι κομήσειν ἀσταχύεσσιν, ἦρος ἀεξομένοιο, πέδῳ δ' ἄρα πίονες ὄγμοι βρισέμεν ἀσταχύων, τὰ δ' ἐν ἐλλεδανοῖσι δεδέσθαι. Ἐνθ' ἐπέβη πρῶτιστον ἀπ' αἰθέρος ἀτρυγέτοιο· ἀσπασίως δ' ἶδον ἀλλήλας, κεχάρηντο δὲ θυμῷ. Τὴν δ' ὦδε προσέειπε Ρήη λιπαροκρήδεμνος· Δεῦρο, τεκος, καλέει σε βαρύκτυπος εὐρύοπα Ζεὺς ἐλθέμεναι μετὰ φῦλα θεῶν, ὑπέδεκτο δὲ τιμὰς δωσέμεν, ἅς κ' θέλησθα μετ' ἀθανάτοισι θεοῖσι. Νεῦσε δέ σοι κούρην ἔτεος περιτελλομένοιο τὴν τριτάτην μὲν μοῖραν ὑπὸ ζοφὸν ἠερόεντα, ...ἀθανάτοισιν.....ων....ων.....φερέσβιον οὔθαρ ἀρ....γ' οὔτι φερέσβιον, ἀλλὰ....ἔκευθε δ' ἄρα κρῖ....Δύο δὲ παρ' σοὶ ἔσεσθαι· ἐφ' δ' ἐπένευσε κάρητι. Ἄλλ' ἴθι, τέκνον ἐμόν, καὶ πείθεο, μηδὲ τι λήν ἀζηχὲς μενέαινε κελαινεφεί Κρονίωνι· αἶψα δὲ καρπὸν ἄεξε φερέσβιον ἀνθρώποισιν.

477 εὐρεῖα

478 θεμιστοπόλοις

479 πληξίππῳ

Najčešće izostavlja epitete: χρυσαόρου (*Himna Demetri*, 4), ἀγλαοκάρπου (*Himna Demetri*, 4), ὑπατον καὶ ἄριστον (*Himna Demetri*, 21), ἀγλαὸς (*Himna Demetri*, 26), ἀγάρρον (*Himna Demetri*, 34), θνητῶν (*Himna Demetri*, 45) itd.

Izostavlja i cijelu epizodu s Rejom i njezinim upravnim govorom upućenim Demetri. No, to nije pogubno za fabulu jer Reja kaže Demetri sve što joj je Zeus naložio u neupravnom govoru u prethodnim stihovima. Tako se Kunić ne ponavlja, već cijeli taj govor nakon Zeusovog neupravnog govora sažima riječima *Sic Rhea fata*, što odgovara riječima izvornika ὥς ἔφατο.

5.3. PONOVLJENE KLAUZULE ANTIČKIH PISACA

Kunić izražava nezadovoljstvo jer njegovi suvremenici preziru antičko nasljeđe. On se isključivo drži antičkih uzora.³⁴ Navodi Plauta, Terencija, Katula, Horacija, Vergilija i Cicerona za svoje učitelje.

Iz tog se razloga vjerojatno svjesno služi antičkim klauzulama tj. zadnjim dvjema stopama u heksametru. „Već u antici nije bilo neuobičajeno da se koristi izraz pročitao kod nekog drugog autora, a takva praksa se održala kroz stoljeća i bila je važna kao dokaz načitosti i poznavanja klasične lektire.”³⁵

S Vergilijem dijeli 33 klauzule:

1.) Invitam et miseror rumpentem pectore questus (*Himna Cereri*, 23)

Perpetuos miserae. Tales de pectore questus (*Himna Cereri*, 301)

Tantos illa suo rumpebat pectore questus: (VERG. *Aen.* 4, 553)

Alloquitur talisque effundit pectore questus (VERG. *Aen.* 5, 780)³⁶

2.) Magno quippe Jovem lacrymans clamore vocabat (*Himna Cereri*, 24)

Nudato capite atque suos clamore vocabat: (VERG. *Aen.* 12, 312)

3.) Atram humeris; passim et quaerit terraque marique (*Himna Cereri*, 51)

Noctis iter, iam quae passus terraque marique. (VERG. *Aen.* 10, 162)

4.) Ex alto qui facta pater videt omnia Coelo. (*Himna Cereri*, 74)

Quam molem subito excierit: maria omnia caelo (VERG. *Aen.* 5, 790)

5.) Vi longè avectam, luctantem et plurima frustra. (*Himna Cereri*, 146)

Oppressum rapit et conantem plurima frustra. (VERG. *Aen.* 9, 398)

6.) Fessa queat Mulier, pulchrè exercere labores. (*Himna Cereri*, 163)

³⁴ *Verum hoc tempore tantum est fastidium vetustatis, tanta novitatis veluti prurigo, ut multi a proposito sibi fine aberrare turpiter malint, quam usitatis antiquorum itineribus eodem pervenire. Qui hoc morbo, atque adeo hac insania laborant, sua instituta, suaque commenta sibi habeant, me hominem e veteri disciplina veterum institutis uti patiantur.* Kunić, 1776, XXIII

³⁵ Šoštarić, 2007, 1.

³⁶ Pretraživanje putem računalne zbirke *Musisque Deoque*.

Incassumue tuos uolui exercere labores, (VERG. *Aen.* 8, 378)

7.) Nixa solo, summi celso laquearia tecti (*Himna Cereri*, 219)

Erigitur summique ferit laquearia tecti. (VERG. *Aen.* 8, 25)

8.) Et niveus pallor nuptam et stupor altus habebat. (*Himna Cereri*, 223)

Alituum pecudumque genus sopor altus habebat (VERG. *Aen.* 8, 27)

9.) Seda sedens unam versabat pectore toto (*Himna Cereri*, 235)

At campos Mater laetata est pectore toto. (*Himna Cereri*, 278)

Reginam petit. Haec oculis, haec pectore toto (VERG. *Aen.* 1, 717)

Insequitur, uenerande puer, iam pectore toto (VERG. *Aen.* 9, 276)

10.) Orsa loqui prior est Metanira, et talibus inquit. (*Himna Cereri*, 251)

Omnibus. alloquitur maerentem et talibus inquit: (VERG. *Aen.* 10, 860)

11.) Nunc quoniam te Sors nostris huc appulit oris, (*Himna Cereri*, 258)

Forte sua Libycis tempestas appulit oris. (VERG. *Aen.* 1, 377)

Aut quisnam ignarum nostris deus appulit oris? (VERG. *Aen.* 3, 338)

Hinc me digressum uestris deus appulit oris." (VERG. *Aen.* 3, 715)

Cum primum Ausoniis exercitus appulit oris, (VERG. *Aen.* 7, 39)

12.) Inque meis dulces consuevit carpere somnos. (*Himna Cereri*, 318)

Ne mihi tum mollis sub diuo carpere somnos (VERG. *Georg.* 3, 435)

13.) Bellaque Eleusinae quondam volventibus annis (*Himna Cereri*, 319)

Certe hinc Romanos olim uoluentibus annis, (VERG. *Aen.* 1, 234)

14.) Rite struens primae sub celsis moenibus Urbis (*Himna Cereri*, 326)

Campum ad certamen magnae sub moenibus urbis (VERG. *Aen.* 12, 116)

15.) Calliroum supra fontem, quàm pinguibus arvis (*Himna Cereri*, 327)

Vt gregibus tauri, segetes ut pinguibus aruis (VERG. *Ecl.* 5, 33)

16.) Intremuit Metanira genu; vox faucibus haesit (*Himna Cereri*, 342)

Obstipui steteruntque comae et uox faucibus haesit. (VERG. *Aen.* 2, 774)

Obstipui steteruntque comae et uox faucibus haesit. (VERG. *Aen.* 3, 48)

Arrectaeque horrore comae et uox faucibus haesit. (VERG. *Aen.* 4, 280)

Arrectaeque horrore comae et uox faucibus haesit. (VERG. *Aen.* 12, 868)

17.) Ille tamen, moestum subeunt nec gaudia pectus (*Himna Cereri*, 353)

(Latonae tacitum pertemptant gaudia pectus) (VERG. *Aen.* 1, 502)

18.) Quae dederit mandata Ceres, quos poscat honores. (*Himna Cereri*, 360)

Qui regnum Italiae et primos sibi poscat honores (VERG. *Aen.* 11, 219)

19.) Sic ait. Illa Jovis liquidas fert iussa per auras; (*Himna Cereri*, 383)

Interpres diuum fert horrida iussa per auras. (VERG. *Aen.* 4, 378)

20.) Dona ferunt, omnes et spondent aetheris alti (*Himna Cereri*, 397)

Fontisque Fluuiosque uoco, quaeque aetheris alti (VERG. *Aen.* 12, 181)

21.) Hunc adit, ac prior his affatur vocibus ultro. (*Himna Cereri*, 418)

Tandem his Aenean compellat uocibus ultro: (VERG. *Aen.* 4, 304)

Supplicia, et notis compellat uocibus ultro: (VERG. *Aen.* 6, 499)

22.) Umbrarum, Pater hinc me castam educere iussit (*Himna Cereri*, 420)

Roboribus textis caeloque educere iussit, (VERG. *Aen.* 2, 186)

23.) Nube supercilium verbis ita fatur amicis (*Himna Cereri*, 432)

Vincla iubet Priamus dictisque ita fatur amicis: (VERG. *Aen.* 2, 147)

24.) Venit ubi magni missu Jovis, atque Deorum (*Himna Cereri*, 488)

Olli subridens hominum sator atque deorum (VERG. *Aen.* 1, 254)

At non haec nullis hominum sator atque deorum (VERG. *Aen.* 11, 725)

25.) Abreptam in sedes Erebi, noctemque profundam, (*Himna Cereri*, 497)

Pallentis umbras Erebo noctemque profundam (VERG. *Aen.* 4, 26)

Per loca senta situ cogunt noctemque profundam, (VERG. *Aen.* 6, 462)

26.) Purpureosque rosae calices, et mira videri (*Himna Cereri*, 506)

At Rutulo regi ducibusque ea mira uideri (VERG. *Aen.* 10, 267)

27.) Emicuit Pluto, luctantem et plurima frustra (*Himna Cereri*, 513)

Oppressum rapit et conantem plurima frustra. (VERG. *Aen.* 9, 398)

28.) Quod potui, toto rupi de pectore vocem (*Himna Cereri*, 515)

Suspirans imoque trahens a pectore uocem: (VERG. *Aen.* 1, 371)

Infelix uates, rumpitque hanc pectore uocem: (VERG. *Aen.* 3, 246)

29.) Sic inter se se placido sermone fruuntur (*Himna Cereri*, 518)

Aedibus et licito tandem sermone fruuntur. (VERG. *Aen.* 8, 468)

30.) Complexaeque haerent laetanti pectore Divae (*Himna Cereri*, 519)

Conexosque anguis ipsamque in pectore diuae (VERG. *Aen.* 8, 437)

31.) Interea qui cuncta videt, Regnator Olympi (*Himna Cereri*, 527)

Fas aut ille sinit superi regnator Olympi. (VERG. *Aen.* 2, 779)

Haud pater ille uelit, summi regnator Olympi. (VERG. *Aen.* 10, 437)

Haud tamen inter se magni regnator Olympi; (VERG. *Aen.* 10, 437)

32.) Altitonans, Caeloque Rheam demittit ab alto, (*Himna Cereri*, 528)

Haec ait et Maia genitum demittit ab alto, (VERG. *Aen.* 1, 297)

33.) Atque tuas laudes alio quoque carmine dicam. (*Himna Cereri*, 567)

Purpureae preciaeque, et quo te carmine dicam (VERG. *Georg.* 2, 95)

S Ovidijem dijeli 12 klauzula:

1.) Maternas etiam vox tandem contigit aures. (*Himna Cereri*, 47)

Quod scelus ut pauidas miserae mihi contigit aures (OVID. *Epist.* 3, 59)

Fando aliquem Hippolytum uestras si contigit aures (OVID. *Met.* 15, 497)

2.) Ceu volucris prolem vesano concita cursu (*Himna Cereri*, 52)

Prima uidet, prima est insano concita cursu, (OVID. *Met.* 3, 711)

Sic dea nec retinet gemitus, et concita cursu (OVID. *Fast.* 4, 461)

3.) Ac tristi maestam compellans voce locuta est: (*Himna Cereri*, 62)

Possum animo. Haec postquam dulci Dea voce locuta est (*Himna Cereri*, 168)

Quam solet esse, fuit sacraque ita uoce locuta est: (OVID. *Met.* 2, 278)

4.) Quis Divum, vel quis mortali e gente virorum (*Himna Cereri*, 65)

Cum uideas cultus nostra de gente uirorum, (OVID. *Epist.* 16, 195)

Sic ubi nescio quis Lycia de gente uirorum (OVID. *Met.* 6, 382)

5.) Tristia vesano complevit pectora luctu? (*Himna Cereri*, 67)

Pascere" ait "satiisque meo tua pectora luctu (OVID. *Met.* 6, 281)

6.) Jura dat innumeris; cognato sanguine iunctus (*Himna Cereri*, 105)

Qui tibi materno quamuis a sanguine iunctus, (OVID. *Met.* 2, 368)

7.) Hic sceptroque Viri, primo et dignantur honore (*Himna Cereri*, 175)

Di maris exceptum socio dignantur honore, (OVID. *Met.* 13, 949)

8.) Porticibus. celsi Metanira ad limina tecti (*Himna Cereri*, 215)

Vtque sedens primi uester prope limina tecti (OVID. *Fast.* 1, 137)

9.) Unda etenim metuenda lacus, tibi tempus in omne (*Himna Cereri*, 312)

Nota tua est probitas testataque tempus in omne; (OVID. *Pont.* 3, 1, 93)

Vincitur Aegisos, testataque tempus in omne (OVID. *Pont.* 4, 7, 53)

10.) Placet, et omnigenis, quà fas, tua Numina donis. (*Himna Cereri*, 445)

Fiunt sacra deis, onerantur numina donis. (OVID. *Argum. Aen.* 4, 3)

11.) Persephone: O Genitrix scitanti vera fatebor (*Himna Cereri*, 486)

Obuia prodieram reduci tibi (uera fatebor), (OVID. *Epist.* 8, 97)

12.) Abditus in terram, cui nunquam hos posse videre (*Himna Cereri*, 548)

Coniugis ora mihi. quem si modo posse uidere (OVID. *Met.* 14, 843)

S Lukrecijem dijeli 9 klauzula:

1.) Sol, tibi vel facto, vel dicto tempore in ullo (*Himna Cereri*, 77)

Res animi pacem delibat tempore in ullo. (LVCR. *Rer. nat.* 3, 24)

Sed neque Centauri fuerunt, nec tempore in ullo (LVCR. *Rer. nat.* 5, 878)

2.) Consilioque boni servant ac legibus aequis. (*Himna Cereri*, 177)

Vlcisci quam nunc concessumst legibus aequis (LVCR. *Rer. nat.* 5, 1149)

3.) Salsa levi tacitam, multo et perfusa lepore (*Himna Cereri*, 238)

Moenia, tam magis haec intus perfusa lepore (LVCR. *Rer. nat.* 4, 82)

4.) Colla jugo quando premimur mortalia saecula. (*Himna Cereri*, 257)

Tum tibi terra dedit primum mortalia saecula. (LVCR. *Rer. nat.* 5, 805)

Nec nimio tum plus quam nunc mortalia saecula (LVCR. *Rer. nat.* 5, 988)

Quippe etenim iam tum diuum mortalia saecula (LVCR. *Rer. nat.* 5, 1169)

Quid mirum si se temnunt mortalia saecula (LVCR. *Rer. nat.* 5, 1238)

5.) Praecipiam, castè ut peragi quondam omnia possint, (*Himna Cereri*, 331)

Cetera de genere hoc qua ui facere omnia possint (LVCR. *Rer. nat.* 6, 244)

- 6.) Institerunt pressae trepidâ formidine mentem. (*Himna Cereri*, 357)

Sollicitamque geris cassa formidine mentem (LVCR. *Rer. nat.* 3, 1049)

- 7.) Persephonen clari educat sub lumina Solis, (*Himna Cereri*, 409)

Concipitur uisitque exortum lumina solis (LVCR. *Rer. nat.* 1, 5)

Nec foret omnino caelum neque lumina solis (LVCR. *Rer. nat.* 1, 993)

Sufficiunt nobis et splendida lumina solis (LVCR. *Rer. nat.* 2, 108)

Et multo citius ferri quam Lumina solis (LVCR. *Rer. nat.* 2, 162)

Multa modis multis effert in lumina solis (LVCR. *Rer. nat.* 2, 654)

Matutina rubent radiati lumina solis (LVCR. *Rer. nat.* 5, 462)

- 8.) Lilia, narcissumque croco quem terra crearat (*Himna Cereri*, 509)

Quod sol atque imbres dederant, quod terra crearat (LVCR. *Rer. nat.* 5, 937)

- 9.) Semper opes Coelo gaudent; nec copia rerum (*Himna Cereri*, 558)

De niloque renata uigescat copia rerum. (LVCR. *Rer. nat.* 1, 674)

Sa Stacijem dijeli 5 klauzula:

- 1.) Tento agilem ad choreas talo, quam Rector Averno (*Himna Cereri*, 3)

Virginibus iubet esse focus; tibi, rector Averno, (STAT. *Theb.* 4, 457)

Tunc grauius superos obiurgat rector Averno (STAT. *Argum. Theb.* 8, 1)

- 2.) Tu quoque salve itidem, Mulier: tibi munera magni (*Himna Cereri*, 269)

Bistonium Tydeus, Mauortia munera magni (STAT. *Theb.* 2, 587)

- 3.) Languidulum, gelidoque animam vix ore trahentem (*Himna Cereri*, 350)

Proiectum temere et patulo caelum ore trahentem (STAT. *Theb.* 1, 588)

- 4.) In sedes tandem, et patrio te reddere Coelo. (*Himna Cereri*, 391)

Pugnaces efflare animas et reddere caelo (STAT. *Theb.* 8, 324)

- 5.) Ut vidit, celeri gressu ruit obvia Mater, (*Himna Cereri*, 465)

Aduerit exequias, contra subit obuia mater (STAT. *Theb.* 5, 651)

S Katulom dijeli 4 klauzule:

- 1.) Terra infra et pontus jucundo risit odore. (*Himna Cereri*, 17)

Quo permulsa domus iocundo risit odore. (CATVLL. *Carm.* 64, 284)

- 2.) Illis tecta puer nam sero in fine senectae (*Himna Cereri*, 190)

Quem mihi languentis supremo in fine senectae (*Himna Cereri*, 261)

Reddite in extrema nuper mihi fine senectae (CATVLL. *Carm.* 64, 217)

- 3.) Proli et multa suae metuens, et coeca furore, (*Himna Cereri*, 297)

Cogor inops, ardens, amenti caeca furore. (CATVLL. *Carm.* 64, 197)

- 4.) Et super adsistens has rupit pectore voces. (*Himna Cereri*, 307)

Ore Deam tales fudit de pectore voces: (*Himna Cereri*, 388)

Clarisonas imo fudisse e pectore voces (CATVLL. *Carm.* 64, 125)

Has postquam maestis profudit pectore voces (CATVLL. *Carm.* 64, 202)

Sa Silijem Italikom također dijeli 4 klauzule:

- 1.) Neu pigeat miserari animo, mihi tecta subire (*Himna Cereri*, 161)

Ignescunt animi penetrataque tecta subire. (SIL. ITAL. *Pun.* 13, 180)

- 2.) Jussa tuli. Haec Iris. Nequidquam multa precantem (*Himna Cereri*, 393)

E somno ac stratis rapuisset multa precantem. (SIL. ITAL. *Pun.* 17, 108)

- 3.) Cum Jove, Diisque aliis multo praesignis honore: (*Himna Cereri*, 475)

Priurno, uitis Latiae praesignis honore (SIL. ITAL. *Pun.* 6, 43)

- 4.) Ira Deum cohibet questus, et comprimit ora. (*Himna Cereri*, 545)

Stridoremque tuum, quo territa comprimit ora (SIL. ITAL. *Pun.* 2, 537)

S Horacijem dijeli 3 klauzule:

- 1.) Curru instans, urgens bijugos et morte carentes. (*Himna Cereri*, 37)

Morte carentis. (HOR. *Carm.* 2, 8, 12)

- 2.) Aequora, et auratum Solis jubar, omnis abacta (*Himna Cereri*, 40)

Atque acidas mauolt inulas. necdum omnis abacta (HOR. *Sat.* 2, 2, 44)

- 3.) Continuò major, magis et formosa videri (*Himna Cereri*, 334)

Vis formosa uideri (HOR. *Carm.* 4, 13, 3)

S Lukanom također dijeli 3 klauzule:

- 1.) Sceptra tenens, regnique dato laetatur honore. (*Himna Cereri*, 100)

Adsensere omnes sceleri. Laetatur honore (LVCAN. *Phars.* 8, 536)

- 2.) Hanc Celeis natae, pueros haurire liquores (*Himna Cereri* 126)

Ne dubita, miles, tutos haurire liquores (LVCAN. *Phars.* 9, 613)

- 3.) Laeta Ceres, Metanira olli dat plena Lyaeo (*Himna Cereri*, 244)

Edonis Ogygio decurrit plena Lyaeo (LVCAN. *Phars.* 1, 675)

S Avijenom dijeli dvije klauzule:

- 1.) Adspectu attonuit miro; nam caespitem ab imo (*Himna Cereri*, 15)

Si minor haec madidi substantia caespitem ab imo (AVIEN. *Arat.* 1416)

Omnibus his genetrix tellus, et caespitem ab imo (AVIEN. *Arat.* 1433)

- 2.) Et sciat haec Metanira parens ex ordine cuncta, (*Himna Cereri*, 187)

Qualia deuexo nectuntur ab ordine cuncta (AVIEN. *Arat.* 1022)

S Ciceronom također dijeli dvije klauzule:

- 1.) Conspexere, almo vernantes flore iuventae, (*Himna Cereri*, 128)

E quibus ereptum primo iam a flore iuventae (CIC. *Carm. frg.* 6, 75)

- 2.) Quae genus? unde venis? qui te genuere Parentes, (*Himna Cereri*, 134)

Nam quasi uos sibi dedecori genuere parentes (CIC. *Carm. frg.* 10, 1)

Pisac od kojeg Kunić najčešće posuđuje je Vergilije s 33 klauzule. Isusovci su smatrali Vergilija glavnim uzorom u pisanju epike.³⁷ 12 klauzula mu je posudio Ovidije, Lukrecije 9, Stacije 5, Katul i Silvije Italik 4, Horacije i Lukan 3, Avijen i Ciceron 2.

Da Vergilije nipošto nije jedini Kunićev uzor pokazuje analiza leksika provedena uz pomoć računala, koja otkriva neočekivano velik raspon rimskih autora čija je jezična uporaba ostavila traga i u Kunićevim prepjevima Teokrita. Tako neke njegove sintagme nalazimo u Ovidija, Horacija, Tibula, Stacija, Auzonija, Valerija Flaka, itd.³⁸

³⁷ Šoštarić, 2015, 50.

³⁸ Bricko, 2002, 586.

6. KUNIĆEVA HIMNA CERERI U NASTAVNOJ PRAKSI KLASIČNIH JEZIKA

Spis *Ratio atque institutio studiorum Societatis Jesu* objavljen je 1599. U njemu su definirani silabi i nastavni ciljevi te opisane pedagoške metode koje su trebali primjenjivati nastavnici i upravitelji u isusovačkim školama.

Niži stupanj isusovačkog obrazovanja koji propisuje *Ratio* zvao se *studia inferiora*. Čitala su se Ciceronova djela, pročišćen izbor iz Ovidija, Katula, Tibula i Propertija te Vergilijeve *Ekloge*, a u nastavi grčkoga Ezop, Ivan Zlatousti i Agapetova pisma.³⁹

Kunićeva je *Himna Cereri* upravo rezultat isusovačke prakse vježbanja prevođenja na latinski jezik. Preveo ju je i u elegijskom distihu. U predgovoru izdanja grčkih prepjeva na latinski iz 1764. rekao je da je prevodio zbog vježbe.⁴⁰ Iz tog razloga vjerujem da upravo *Himna Cereri* može naći svoje mjesto u nastavi klasičnih jezika kao prikaz prijevoda s grčkog na latinski jezik.

Učenicima viših odjeljenja klasičnih gimnazija mogao bi se dati odlomak *Himne Demetri* da ju usporede s latinskim prijevodom. Na taj bi način uočili razlike između grčkog i latinskog jezika. Latinski jezik nema optativ pa bi uvidjeli latinski ekvivalent tog načina. Npr. Kunić je prenio grčki optativ u latinski jezik futurom i glagolom *posse* s infinitivom. Također bi usvojili gradivo iz grčke kulture čitajući o osnivanju eleuzinskih misterija, jedne od najvažnijih religioznih svetkovina antičkog doba. Uvidjeli bi koji su grčki bogovi istovjetni rimskim bogovima.

³⁹ Šoštarić, 2015, 48.

⁴⁰ *Erat fortasse rectius, cautius quidem certe, quae ego, ingenii exercendi, stylique acuendi causa, mihi uni meo arbitratu scripsissem, domi esse, atque, ut adhuc fecerant, in occulto se continere: nec experiri suo periculo quam difficile sit multis placere in tanta opinionum de optimo interpretandi genere varietate ac discrepantia.* Zamanja, 1764, VI.

7. ZAKLJUČAK

Kunić se u potpunosti drži svojih načela iznesenih u eseju *Operis ratio* pri prevođenju *Himne Demetri*. Neki prevodioci prevode ropski ne usuđujući se promijeniti ni mjesto riječi u rečenici pri transponiranju izvornika na ciljni jezik. „Kunić, naprotiv, polazi od pretpostavke kako je prevodilac ponajprije pjesnik, a prijevod novo umjetničko djelo, bez obzira na očiglednu ovisnost o izvorniku.”⁴¹

Mnogo je toga dodao, promijenio i izostavio. Nije brinuo za produljivanje i skraćivanje izvornika niti za mjesto riječi u rečenici. Homerovu je namjeru sačuvao i procijenio što treba prikazati u prijevodu imajući na umu osobine ciljnog latinskog jezika. Prijevod je sasvim orijentiran na ciljni jezik i kulturu tako da se može slobodno reći da je umjetnička tvorevina. Izvorne slike i motive proširuje dodatnim opisom dodavajući riječi kojih nema u izvorniku kako bi približio himnu čitateljima zvučeći kao pisci zlatnog doba rimske književnosti koji su mu uzor. Ponekad izostavlja riječi u prijevodu što nije pogubno za fabulu. Nikad se ne udaljava previše od izvornika.

U predgovoru *Ilijade* tvrdi da se isključivo drži antičkih uzora što potkrepljuje ponovljenim klauzulama antičkih pisaca. Iznad svih prednjače Vergilijeve klauzule. Naime, 33 klauzule dijeli s navedenim piscem. Također posuđuje klauzule iz djela Ovidija, Lukrecija, Stacija, Katula, Silija Italika, Horacija, Lukana, Avijena i Cicerona. Vjerojatno se služi njima svjesno, što je i bio običaj od antike te je bio dokaz načitanosti i poznavanja lektire.

⁴¹ Bricko, 2002, 588.

8. LITERATURA

Bowra, Maurice. 1952. *Heroic poetry*. London: Macmillan & Co.

Bratičević, Irena. 2010. "Epigrami Rajmunda Kunića: tradicija teksta i problemi interpretacije I." Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

Bratičević, Irena. 2012. "Novi prilozi za životopis Rajmunda Kunića." *Povijesni prilozi* 43 (43): 193-215.

Bratičević, Irena. 2015. *Via virtutis=Put vrline: epigramatski opus Rajmunda Kunića*. Zagreb: Ex libris.

Bricko, Marina. 2002. "Naknadno upisana Arkadija: Teokritove idile u Kunićevu i Zamanjinom prijevodu." U: *Hrvatska književna baština* 2. Zagreb: Ex libris.

CroALa-Croatiae auctores Latini <<http://www.ffzg.unizg.hr/klafil/croala/>> (pristupljeno 15. siječnja 2018.)

Finkelberg, Margalit. 2011. *The Homer Encyclopedia*. West Sussex: Blackwell Publishing Ltd.

Foley, Helene P. 1994. *Homeric hymn to Demeter*. New Jersey: Princeton University Press.

Gaisser, Julia Haig. 1980. *The Homeric Hymn to Demeter*. Bryn Mawr: Bryn Mawr Commentaries.

Gaisser, Julia Haig. 1974. "Noun-Epithet Combinations in the Homeric Hymn to Demeter." U: *Transactions of the American Philological Association* 104:113-137. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Knezović, Pavle. 1992. "Rajmund Kunić pjesnik i prevodilac." U: *Isusovci u Hrvata*, Vladimir Horvat (ur), 345-355. Zagreb.

Kunić, Rajmund. 1776. *Operis ratio (Ilias Latinis versibus expressa), versio electronica* <<http://www.ffzg.unizg.hr/klafil/croala/cgi-bin/getobject.pl?c.375:1.croala>> (pristupljeno 15. siječnja 2018.)

Kunić, Rajmund. *Ex Graeco Homeri Hymnus ad Cererem, versio electronica* <<http://www.ffzg.unizg.hr/klafil/croala/cgi-bin/getobject.pl?c.403:1.croala>> (pristupljeno 15. siječnja 2018.)

Musisque Deoque <<http://www.mqdq.it/public/>> (pristupljeno 1. veljače 2018.)

Richardson, N. J. 1974. *The Homeric Hymn to Demeter*. Oxford: Oxford University Press.

Ruhnken David. 1782. *Homeri hymnus in Cererem*. Lugduni Batavorum: apud Samuel et Joann. Luchtmans.

Šoštarić, Petra. 2007. "Ponovljene klauzule antičkih pisaca u epu *De vita et gestis Christi*." Diplomski rad. Mentor dr. sc. Darko Novaković. Zagreb: Filozofski fakultet.

Šoštarić, Petra. 2015. " Tipovi homerskih formula u Kunićevu latinskom prijevodu Ilijade." Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

The Latin Library <<http://thelatinlibrary.com/>> (pristupljeno 15. siječnja 2018.)

Tripolitis, Antonia. 2002. *Religions of the Hellenistic-Roman age*. Cambridge: Wm. B. Eerdmans Publishing Co.

Vratović, Vladimir. 1984. "*Fides* i *venustas* u Kunićevu razmišljanju o prevoditeljskim načelima." *Umjetnost riječi* 28 (3): 112-115.

Wolf, Friedrich August. 1876. *Prolegomena ad Homerum*. Berlin: Apud S. Calvary eiusque socium.